

CAN YÜCEL ŞİİRLERİNDE BİREYİN İÇ DÜNYASI VE DOĞA

Araştırma Sorusu: Can Yücel şiirlerinde bireyin iç dünyası ve duyguları, doğa teması üzerinden nasıl işlenmiştir?

Ders: Türkçe A, Category 1

Sözcük Sayısı: 4001

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ.....	3
II. YÜCEL ŞİİRLERİNDE “ÇILGIN KALABALIK” ELEŞTİRİSİ VE DOĞAYA KAÇIŞ..	5
III. YÜCEL ŞİİRLERİNDE DOĞANIN YAPISI İLE BİREYİN İÇ DÜNYASININ ÖZDEŞLEŞTİRİLMESİ.....	10
IV. CAN YÜCEL ŞİİRLERİNDE DOĞAYI YÜCELTME EĞİLİMİ VE DOĞAYA YÖNELİK YAPILAN ÖVGÜLER	16
V. SONUÇ.....	19
VI. KAYNAKÇA	22

I. GİRİŞ

Doğa, hayatın bir parçası değil hayatın bizzat kendisidir. İnsanlar, doğanın sunduğu imkânlar çerçevesinde hayatını devam ettirebilmektedir. Çevresel faktörler insanın algılarını oluşturmada temel yapıtaşlarıdır. Bireyi ölüme sürükleyen de şair yapan da doğadır. Uzam algısından soyutlanmış bir bireyi hayal dahi etmek mümkün değildir. İnsan doğaya bağlı olarak var olmuştur. Bireyin bilinçaltını oluşturan etmenler doğa ile bireyin etkileşimine bağlıdır. Doğaya karşı edinilen tutum, insanın aynı zamanda kendine karşı tutumudur. Can Yücel, şiirlerinde doğaya olan bu yaklaşımı hayatın zevklerine olan düşkünlüğünü anlatmasıyla ortaya koymuştur. Can Yücel, eserlerinde doğadaki imgeleri; bireyin duygularının betimlemeleri için kullanmıştır, bu özelliğiyle insanın doğaya olan aidiyetini ve insanın iç dünyasının doğaya göre şekillendiğini belirtmiştir. Yücel, kendi yaşamını da doğanın sistemine göre şekillendirmiş olup doğa ile bütünleşmiştir. Yücel, küreselleşmenin getirdiği stresten ve kapital dünyanın kompleksli kimliklerinden uzak bir sanatçı kimliğine bürünmüştür.

Yücel, kendi kişisel hayatı içerisinde de marjinal yaklaşımları ile şahsına münhasır bir kimlik sahibidir. Doğa ve bireyin iç dünyası arasındaki ilişki irdelenirken Yücel'in şair kimliğiyle doğayı algılayışını da göz önünde bulundurmak gerekir. Doğanın içerisinde yaşamdan keyif alan ve bu duyguyu yücelten Yücel, şairliğin yanı sıra Datça'da tur rehberliği yapmıştır. Doğanın güzelliklerinin "şehirleşme" ile henüz zehirlenmediği ilçede Yücel, şehir hayatından uzak, doğa ile iç içe bir hayat sürmüştür. Bu yaşam biçimi ile çağdaş sanatçıların çoğundan farklılık göstermiştir. Bundan yola çıkarak Yücel'in hayata karşı marjinal bir tutum sergilediğini söylemek mümkündür. Aykırılığı hem kendi kişisel hayatı içerisinde hem de sanatında ilke edinmiş olan Yücel, insan duygularının betimlenmesinin tek yolunun doğadan geçtiği düşüncesiyle sanatını gerçekleştirmiştir. Yücel'e göre insan doğanın bir parçasıdır ve insanı anlatabilmek için öncelikle doğayı anlatmak gerekmektedir. Öyle ki eserlerinde bireyin duygularının anlatımı için sık sık doğanın kendisine başvurmaktadır.

Yücel'i, yaşama karşı edindiği umursamaz tutumu ve küreselleşmeye bağlı olarak bireyselleşen, bununla birlikte kontrolsüz şehirleşen dünya karşısındaki eleştirel tavrı ile “absürdist” olarak tanımlamak mümkündür. Düşünsel kökleri Danimarkalı filozof Soren Kierkegaard'a dayanan, Albert Camus ve Jean-Paul Sartre¹'in mihenk taşı olduğu absürdizm akımı, küreselleşen dünyada bireyin yalnızlaşmasına bağlı olarak girdiği bunaltı halinin anlatımına dayalı bir edebiyat akımıdır. Bu bunaltı hâli öncelikle çevresel etmenlerin birey üzerinde yarattığı baskıdan kaynaklanmaktadır. Yücel şiirlerinde küreselleşmenin yarattığı bu bunaltı hâlinin tematik olarak varlığından söz etmek mümkündür. Şehirleşmeye bağlı olarak yalnızlaşan bireylerin oluşturduğu normatif yapıların Yücel'in iç dünyasında bir iğreti duygusu ile karşılandığını ve şairin bu normatif yapıya karşı bir isyan içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Şairin bu isyan hâli, onun halk deyişlerini yani bir folklorik anlatımı tercih etmesi biçiminde şiirlerine yansımıştır. Bununla birlikte şairin samimi ve argo içeren bir dil kullanması da aynı sebepten kaynaklanmaktadır. Yücel'in küreselleşen dünya düzeninin normlarına karşı çıkışına dair kanı, bir anekdot ile desteklenecek olursa Yücel'in ODTÜ'de üç bin kişilik tıklım tıklım dolu konferans salonu önünde yaptığı konuşma örnek verilebilmektedir. Üç bin kişi önünde bir öğrenci ile aralarında aşağıdaki diyalog geçmiştir:

Öğrenci- *“Can Bey, bizler şiirlerinizi ve düşüncelerinizi çok beğeniyoruz, size büyük bir saygı duyuyoruz ama konuşmalarınızda çok fazla küfüre ve argoya yer veriyorsunuz, küfürlü konuşmanız olmaz mı?”*

Can Yücel- *“Küfür, burjuvazinin ağzında bir lağım çukurudur... küfür, işçi sınıfının ağzında bir çiçektir.”*²

---

¹ We Have Only this Life to Live: Selected Essays of Jean-Paul, sf.44, Jean-Paul Sartre.

² Can Yücel'in Hayatı, Edebî Çevresi ve Şiirlerinin İncelenmesi, Börklü, Jale Gülgen

Bu bağlamda Yücel'in toplumsal olaylara yaklaşım tarzının eleştirel ve oldukça kural tanımaz olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki ona göre küreselleşmenin yarattığı insan tipi pragmatist yani çıkarıcıdır ve yaptığı her eylemin altında bir çıkar amacı vardır. Bu bakış açısının sonucu olarak Yücel, modernist akımın yaratmış olduğu kimliklere karşı derin bir iğreti duymaktadır ve bireyin iç dünyasının bu kavramdan olumsuz etkilendiğini düşünmektedir. Bu yabancılaşmanın temel sebebi Yücel'e göre doğadan uzaklaşmadır ve bu yönüyle de Yücel'in doğa temasını bireyin iç dünyasıyla özdeşleştirdiğini görmek mümkündür.

Yücel'in şiirleri yalnızca edebi bir sözcük bütünü yansıtmamanın yanı sıra bir yaşam biçimini de temsil etmektedir. Folklorik bir dil tercih etmesi, çağdaşlarının aksine argo kullanmaktan çekinmemesi, buna bağlı olarak samimi bir üslup geliştirmesi, yozlaşmış sosyal düzene karşı bir isyan hâlinde olması ve doğaya düşkün natürel bir hayat sürmesi Yücel'in aykırılığını göstermektedir. Bu incelemede Yücel'in doğal unsurların bireyin iç dünyasına yansımaları şairin aykırı tavrı çerçevesinde incelenecektir.

II. YÜCEL ŞİİRLERİNDE “ÇILGIN KALABALIK” ELEŞTİRİSİ VE DOĞAYA

KAÇIŞ

“Çılgın kalabalık” teması modernizm akımının etkisiyle kontrolsüzce şehirleşen ve kapital hayatın unsurlarını hızla edinmeye başlayan toplumları betimlemek için ortaya konmuş bir kavramdır. “Çılgın kalabalık” içerisinde kontrolsüzlük ve doyumsuzluk en önemli etmenlerdir ve bu etmenlere bağlı olarak insanın iç dünyasında huzursuzluk baş gösterebilmektedir. İnsanlarda “çılgınlık” olarak adlandırılan bu davranış, bireyi her ne kadar toplumun içinde daha aktif kılmayı amaçlıyor gibi gözükse de dolaylı yoldan bireyin topluma karşı yabancılaşmasına ve kendi özünden uzaklaşmasına neden olmaktadır. Bu yabancılaşma ve özden uzaklaşma durumları sanata birçok farklı şekilde yansımıştır. Yücel'in şiirlerinde “çılgın kalabalık”

temasının kendisinde ne denli bir iğreti duygusu yarattığı hissedilmektedir. Şair, kontrolsüzce büyüyen bu toplum yapısına karşı eserlerinde eleştirel bir tutum edinmiştir.

“Kuzu gibi olun diyorlar

Büyüyüp ortaya çıkınca

Koyun gibi gütmek için sizi”

(Sevgi Duvarı, 39)

Can Yücel’in “Beşik Dürtmesi” adlı şiir alıntısında görülebileceği üzere insanların pragmatist yaklaşımının eleştirisi, Yücel’in dizelerinde kolaylıkla görülebilmektedir. Bu bağlamda, insanların toplum içerisinde daha önemli bir rol sahibi olmak için büründükleri kimliğin şair üzerinde bir tikslenme duygusu yarattığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bunun yanı sıra “çılgın kalabalık” temasının yukarıda verilen “Beşik Dürtmesi” isimli şiir ile ilişkisi kurulacak olursa çılgın kalabalığın çıkarıcı bir düşünceye sahip olduğu yorumu yapılabilmektedir. “Kuzu” ve “koyun” metaforuyla insanların birbirlerini kelimenin tam anlamıyla “etinden ve sütünden yararlanılacak” sıfatta gördüklerini vurgulamaktadır. “Kuzu” metaforu sürüye, yani topluma itaat ederek onlardan biri olmayı simgelemektedir. Çılgın kalabalığın büyüyerek devam etmesinin önemli bir unsuru da bireyleri henüz zihinsel anlamda yontulmamış bir çağda ele geçirmesidir. Öyle ki günümüz sosyal yaşamı, henüz çocuk yaşta bireylere alışveriş tutkusu, moda çılgınlığı gibi kavramları aşılıyarak onları ileride “etinden ve sütünden yararlanılacak bir koyun” haline getirmeye çalışmaktadır. Yücel’in şiirlerinde bu tema yine doğaya sığınma konsepti ile okurun karşısına çıkmaktadır. Çılgın kalabalığın yarattığı sonsuz hırs duygusunun tedavisinin yalnızca doğada olduğu Yücel’in şiirlerinde vurgulanmaktadır.

“Yaşamak istiyorum

Yaşamayı bu soğumuş cehennemde

Ölü bir dost gibi içim titreyerek düşünmek değil sade/

Yaşamayı yaşamak istiyorum”

(Bir Siyasinin Şiirleri, 12)

Yukarıda verilen “Parça Parça” isimli şiirinde Yücel, insanların ve kendisinin çılgın kalabalık canavarından bir kaçış halinde olduğunu ve hayata karşı yabancılaşmamak için çaba sarf ettiğini belirtmiştir. Bu kaçış halinin istikametinin doğa olması, Yücel şiirlerinde doğa temasının insan özünün en rahat ettiği ve huzuru bulduğu yer olarak konumlandırıldığını göstermektedir. Bunun yanı sıra “Parça Parça” isimli şiirde Yücel’in tercih ettiği “yaşamak” kelimesi, sözcük tekrarı olarak okurun karşısına çıkmaktadır. “Yaşamak” eylemi sanat dünyasının her zaman odağında olan bir kavram olmasına rağmen Can Yücel, bu kavram üzerine çalışan ve genelde yaşama kavramını iltifatlara boğan diğer sanatçıların aksine yaşamayı arzuladığını ve dolaylı yoldan bu amacı esnasında zorluklarla karşılaştığını dile getirmektedir. Çılgın kalabalıktan dolayı şair, yaşamak için çaba sarf etmektedir ve dünyaya yabancılaşmamak için gösterdiği eforu betimlemiştir.

Yücel şiirlerinde doğaya sığınma kavramının imgelemenmesinin bireyin iç dünyasına olan etkisi incelendiğinde doğanın esasen “ulaşılacak istenen yer, arzulanan nokta” olarak okurun karşısına çıktığı görülmektedir. Bu noktada kişinin öz benliğinden uzaklaşarak çılgın kalabalığın isteklerine yönelik hareket etmesi sonucu oluşan yabancılaşma oldukça etkilidir. Yücel’e göre bireyler, hırsların yüceltilmesi sonucu hayatını özünde istemediği şeyler uğruna harcamaktadır ve bu fedakârlık sonucu doğa ile iç içe bir hayat geçirmekten çok ona hüküm sürme amacı gütmektedirler. Bu anlamsız amaç sonucu bireylerde doyumsuzluk ortaya çıkmaktadır ve minimalist düşünceden uzaklaşarak açgözlü bir sığara bürünmektedirler. Bu açgözlülük, bireylerde bir tatminsizlik duygusu yaratarak onları öz benliğinden uzaklaştırmakta ve çılgın kalabalığın bir üyesi hâline getirmektedir. Yücel şiirlerinde bu tema,

doğanın derin anlamı karşısında insan hırslarının anlamsızlığı temasıyla belirtilmektedir. Ona göre doğanın kendi içerisindeki uyumu ve insan yapısının hayal bile edemeyeceği derecedeki mükemmelliği insan hırsları ile oldukça zıt kavramlardır ve biri var iken diğeri barınmamaktadır.

Düş bir yaş dalından düşerse

Nereye düşer hiç düşündünüz mü?

Yerde bir iz kalmayacak mı izdüşüm

Düşen yaş dalından düşünce

Gözlerinizdedir pınarı

Bir yaş bir daldan düşünce

Kökündedir yaşı

Bir yaş düşer bir daldan

Hepimizin ölen arkadaşı

Ve çok eskilere dair bir düşünce.

(Alavara, 72)

Can Yücel'in "Ağaçları Kesmeyin" isimli şiirinde insanın doğa içerisinde sürekli olarak bir devir halinde olduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Yücel'e göre bireyin iç dünyası bireyin bilinci kadar ağacın dalındadır, yaprağındadır, kökündedir. Bireyin duygularını yaratan doğanın bizzat kendisidir, dolayısıyla bu duygulara yön verip geliştirecek olan da yine doğanın kendisidir. Bu belirtilenler aracılığı ile Yücel'in şiirlerindeki çılgın kalabalıktan uzaklaşarak doğaya sığınma temasının varlığının bir tespiti yapılabilmektedir. Bunun yanı sıra verilen alıntıda "Hepimizin ölen arkadaşı" dizesinin "Bir yaş düşer bir daldan" dizesi ile belirtilmesi, arkadaş kavramının

“dal” sözcüğü ile sembolize edildiği söylenebilmektedir. Yücel’in şiirlerinde sembolist bir yaklaşım önemli bir yer tutmaktadır ve buna bağlı olarak doğaya ait olan imgeler onun şiirlerinde sıkça kendilerine yer bulmaktadır. Sonuç olarak Can Yücel’in çalgın kalabalık temasına karşı eleştirel bir tutumda olduğu ve yozlaşmış yaklaşımı şiirlerinde reddettiğini görmek mümkündür.

“Davacı zengin, davalı yoksulsa

Zenginden yana işler yasa

Davacı yoksul, davalı zenginse

Davalıda kalır yine nizalı arsa

Davacı da davalı da zenginse davada

Özür diler çekilir aradan kadı

Davacı da davalı da yoksulsa, bak

Sade o zaman işte yerini bulur hak.”

(Ölüm ve Oğlum, 109)

Can Yücel’in “Bir Çin Şiiri” adlı şiirinde “Ağaçları Kesmeyin” şiirinin aksine daha agresif bir üslup kullandığını söylemek mümkündür. Doğa teması üzerine yazdığı şiirlerde kullandığı üslubun insanları anlatan şiirlerine göre daha lirik olduğu yargısı “Ağaçları Kesmeyin” isimli şiirden yola çıkarak yapılabilmektedir. “Bir Çin Şiiri” adlı şiirden ve “Beşik Dürtmesi” adlı şiirden yola çıkarak insanlığın içinde yer aldığı sistemleri konu alan Yücel şiirlerinde, şairin tavrının doğa temasının aksine daha eleştirel olduğu söylenebilmektedir. Yücel, insanın yozlaşmış yapısına karşı bir isyan hâindedir ve bu sözcük seçimindeki agresiflik ile ortaya çıkmaktadır. “davacı”, “davalı”, “yoksul”, “zengin” sözcüklerinin sürekli tekrar etmesiyle

kurulan şiir bu sözcüklerin karşıtlığı üzerine kuruludur. Toplum yapısındaki sınıfsal ayrımın adalet sistemindeki yozlaşmayla doğru orantılı olduğunu bu karşıtlık üzerinden eleştiren şair “arsa” sözcüğü ile doğanın metalaşım sisteminin bir aracı olmasını eleştirmiştir. Aynı zamanda sözcük seçimi içerisinde siyasi bir eleştiri de görmek mümkündür, bu yönü ile Yücel’in aktivist bir tarafı olduğu çıkarımını da ulaşılabilmektedir. Yücel’in “Bir Çin Şiiri” adlı şiirinde de görüldüğü üzere toplumun yozlaşmış bir çerçeve içerisinde ilerleyişinden ve insanların pragmatist bakış açısını karakter edinmelerinden Yücel, derin bir iğreti duymaktadır ve bu iğretisini eserlerine gözlem yoluyla yansıtmıştır. Öyle ki sözü geçen şiirde bulunduğu toplumun hukuk sisteminde ve yönetiminde gözlemlediği adaletsizlikleri yermiştir ve bunu kendi karakteristik özelliği olan açık sözlülükle şiirine yansıtmıştır. Yücel, yozlaşmaya karşı duyduğu bu derin tikslenme hissinden dolayı “doğaya sığınma” temasını şiirlerinde daha belirgin hâle getirmiştir. Bu özellik aracılığı ile bireyin mutluluğu yalnızca doğada bulabileceğinin de çıkarımını yapılabilmektedir. Sonuç olarak doğa ile alakalı temaların Yücel’in şiirlerinde tematik olarak var olduğunu ve bu yolla bireyin iç tasvirinin yapılmaya çalışıldığı söylenebilmektedir.

III. YÜCEL ŞİİRLERİNDE DOĞANIN YAPISI İLE BİREYİN İÇ DÜNYASININ ÖZDEŞLEŞTİRİLMESİ

Doğa, insanı kapsayan ve onun özelliklerinin oluşmasını sağlayan temel kavramdır. Buna bağlı olarak doğa ve insan özünde aynı özellikleri barındırmaktadır. Doğanın etkisiyle insan doğduğunda ilk önce çevreyi görür ve bunları anlamlandırmaya çalışır, her yeni bir şey anlamlandırdığında öncekiler anlamını artırır. İnsan doğaya erişmek için çaba sarf eder ve doğa yalnızca büyük bir sistem halinde işlemeye devam eder. Doğanın bu yapısı insan hayatı ile oldukça benzerlik gösterir, öyle ki doğanın yaşamaya devam etmek için yalnızca kendisi gibi olmaya ihtiyacı vardır, aynı şekilde insan da kendi özünü bulabilmek için yalnızca kendisi gibi davranmalıdır. Bu tema Yücel’in şiirlerinde insanın kendi özünü araması ve doğanın

güzelliklerinde bu özü bulması temalarıyla okurun karşısına çıkmaktadır. Birey, doğa ile bütünleşerek kendi iç dünyasını keşfeder ve zevk duygusunu doğanın çeşitli yönleriyle şekillendirir.

“Bir çift yaprakmış dalında yumuşacık

Tutmuşum tutmuşum ellerinden senin

Düşmüşüz yavaşça bir sakin derenin

İçindeymişik yeşilmişik sazmişik

Balıklar gibiymiş sessiz ve karanlık

Yüzermiş saçların yüzermiş nefesin

Susarmışız öyle bir sakin derenin

İçindeymişik yeşilmişik sazmişik”

(Güle Güle Seslerin Sessizliği, 105)

Yücel’in “*Yeşilmişik*” adlı şiir alıntısından da görülebileceği üzere Yücel’e göre bireyin duygularını tasvir etmenin en uygun yolu doğanın içindeki öznelerden geçmektedir ve doğanın unsurlarının bireylerin duyguları ile özdeşleştirilmesi gerekmektedir. Bireyin duyguları ile doğadaki unsurların özdeşleşmesi edebi açıdan okuru doğaya yönlendirmede önem taşımaktadır. Öyle ki şiirde görülen temaların hayata aktarılması yönünde duyguların kimi doğa özneleri ile bağdaştırılması, bireyin hırslar âleminde doğaya sığınmasının önünü açmaktadır.

Belirtilmesi gereken bir diğer konu ise Can Yücel’in doğa ile bireyin iç dünyasını özdeşleştirirken tercih ettiği edebi dil ve kullandığı imgelerdir. Daha önce belirtildiği üzere Yücel’e göre yapısı gereği insan ile doğa birbirlerine benzemektedirler ve dolayısıyla onları

tarif ederken kullanılacak imgeler ve dil de benzemektedir. Doğanın insan zihninde en bilindik imgesi olan “ağaç” Yücel’in şiirlerinde geniş yer kaplamaktadır. Çağrışım gücüyle binlerce farklı kavramı insan zihninde canlandıran “ağaç” sözcüğü Yücel’in şiirlerinde okurun karşısına genellikle “koruyucu, kollayıcı, sığınılacak olan” çağrışımlarıyla çıkmaktadır. Ağacın koruyuculuğu aynı zamanda doğanın koruyuculuğunu temsil etmektedir. Toplumun kalabalığı içerisinde yok olmaya başlayan kimliklerin geri kazanımı ancak doğada mümkün olabilmektedir ve ağaç bu geri kazanımı yani sığınılacak bir limanı temsil etmektedir. Aynı zamanda görünüşüyle insana doğallığı ve sadeliği çağrıştıran “ağaç” sözcüğünün kullanımı Yücel’in eserlerinde kelimenin tam anlamıyla olmasa da natüralist bir hava yakalamasını sağlamaktadır. Gözlemlerini sanatına aktaran şair, doğallığı gözlemleriyle pekiştirerek insan özünü doğa ile bütünleştirmeyi tercih etmiştir.

“Sararıp dökülmeden önce kızaran yapraklar ki onlar

Şan verdiler ortalığa bütün bir sonbahar

Mevsim dönüp de yeniden yeşermeğe başlayınca rüzgâr

Çıplaklığında o atın yine onlar koşacaklar

O çocuklar

O yapraklar

O şarabi eşkıyalar

Onlar da olmasa benim gayrı kimim var?”

(Rengâhenk, 11)

Yücel’in “Yaprak Dökümü” adlı şiirinden yola çıkıldığında “yeşil” rengin Yücel’in şiirlerinde oldukça önemli bir yer kapladığı görülmektedir. “Yeşil” konsept olarak doğayı ve doğallığı

çağrıştırdığından dolayı Yücel, insan-doğa özdeşleştirmesi yaparken bu sözcüğü tercih ederek bir renk ismi olarak kalma hapsinden çıkarmıştır ve onu bireyin duygularının tasviri noktasında en tepeye bir imge olarak yerleştirmiştir. Bu yönüyle “yeşil” bireyin iç dünyasındaki huzuru ve doğallığı sembolize etmektedir. Şairin “*Onlar da olmasa benim gayrı kimim var?*” dizesinde kendisini doğa ile birleştirdiğini ve yeşil doğa içerisinde kendi iç dünyasını bulduğu çıkarımı yapılabilmektedir. Yücel’in mevzubahis dizeyi soru formatında şiire işlemesi şiir yapısına samimiyet unsuru katmaktadır, öyle ki okur ile sohbet atmosferi yaratarak eserin iletisinin okura iletilmesini kolaylaştırmaktadır. Yücel’in “*çocuklar*”, “*yapraklar*”, “*şarabi eşkıyalar*” öznelerinden “onlar” diye söz etmesi de kendisini doğanın yapısı ile özdeşleştirdiğinin bir göstergesidir. Çocuklar, yapraklar ve şarabi eşkıyalar olarak bahsedilen sözcüklerin ortak yönünün Yücel’in hayatta keyif aldığı nesnelere ve kişiler olduğu söylenebilmektedir. Yücel’in hayatında çocukları sevdiği görüşü, kendisinin çocuklar üzerine yazdığı “*Sevgili Gençlik*” adlı şiirde bahsi geçen çocuk sevgisi ile de desteklenebilmektedir.

“Öyle parçalandım ki ömrümde

Sevgiyle öfke arasında,

Sevgimi öfke vurdu

Öfkemi sevgi kaçırdı

İçim parçalandı arada

Bi de bi gün baktım gökyüzüne bir bayram gecesi

Bi kestane fişeği açmıştı yedi rengimden

Yağıyorum çocukların üstüne”

(Sevgi Duvarı, 107)

Yücel’in “Sevgili” Gençlik” adlı şiirinde Yücel’in çocuk sevgisinin aynı zamanda doğal unsurlar ile bağdaştırıldığı gözlemlenmektedir. “*Bi kestane fişeği açmıştı yedi rengimden*”

dizesinden görüldüğü üzere şair kendisini kestane ağacının koruyuculuk çağrışımını kullanarak kendisini kestane ağacıyla özdeşleştirmiştir ve bu özelliğini çocukları koruma fikri altında aktarmıştır. Bu yönüyle Yücel'in çocuk ve doğa sevgisinin şiirlerine yansıdığını söylemek mümkündür.

Bunun yanı sıra Yücel'in şiirlerinde bireyin iç dünyasının doğa ile özdeşleştirilmesi "Her Şey Sende Gizli" adlı şiirde duyguların doğa özneleriyle bağdaştırılması üzerinden aktarılmıştır. Bu aktarımı, "Her Şey Sende Gizli" adlı şiirin iki dördüğü üzerinden aşağıda örneklenmiştir.

"Ay ışığındadır sevgiliye duyulan hasret

Ve sevgiline hasret kaldığın kadar ona yakınsın

Unutma yağmurun yağdığı kadar ıslaksın"

(Bütün Şiirleri, 51)

"İşte budur yaşamak, bunu hatırladığın kadar yaşarsın

Bunu unuttuğunda aldığın her nefes kadar üşürsün

Ve karşındakini unuttuğun kadar çabuk unutulursun

Çiçek sulandığı kadar güzeldir

Kuşlar ötebildiği kadar sevimli"

(Bütün Şiirleri, 51)

Yücel'in "Her Şey Sende Gizli" adlı şiirinden yola çıkarak "özlem" temasının ifadesi için yolunun "Ay ışığı" sözcüğünün tercih edilmesi, bireyin çevresi tarafından gördüğü değerlerin "güneş" sözcüğü ile aktarılması ve güzellik temasının anlatımı için "çiçek" sözcüğünün kullanılması Yücel şiirlerinde bireyin iç dünyasının doğal unsurlar ile anlatımının pekiştirildiği görülmektedir. Bu bağlamda "çevre" ve "doğa" temasının Yücel'in dili kullanımında ve

sanatında bir ilham kaynağı olarak yerini aldığı gözlemlenebilmektedir. Aynı zamanda Yücel şairlerinin bu yönü şairin birçok eserine yansımıştır. Doğa unsurlarının içerik olarak kullanılmasına Yücel'in "Anayasası İnsanın" adlı şiiri örnek gösterilebilmektedir.

Kan yasası bu insanın:

Üzümden şarap yapacaksın

Çakmak taşından ateş

Ve öpücüklerden insan!

(Ölüm ve Oğlum, 24)

Yücel'in "Anayasası İnsanın" adlı şiirinden bir kesit verilmiştir. Tıpkı şairin "Her Şey Sende Gizli" adlı şiiri gibi bu şiirde de doğal unsurlar bireyin iç dünyasının ve davranışlarının tasviri için kullanılmıştır. "Üzümden şarap yapacaksın/ Çakmak taşından ateş/Ve öpücüklerden insan!" dizelerinde görüldüğü üzere insan duyguları tıpkı doğanın işlevselliği gibi bir döngü içerisinde ve her doğal nesne gibi bireyin iç dünyasında mutluluğa giden yolun da bir yöntemi vardır. Yücel'in hayatında şarabın yeri göz önünde bulundurulduğunda üzümden şarap yapmanın güzelliği ve mutluluğu ne ise insanı mutlu etmenin güzelliği de öpücük yani iyi niyettir. İnsanlık için ateş ne denli gerek ise hoşgörü ve iyi niyetin temsili olan "öpücük" sözcüğü de o kadar gereklidir. Bu döngünün insan için gerekliliğinin kanıtı aynı zamanda şiirin isminden de yani "Anayasası İnsanın" tamlamasından da yapılabilmektedir, öyle ki Yücel'in gözündeki üzümden şarap yapmanın gerekliliği öpücükten insan yapmak için de geçerlidir, ateş ne kadar gerekli ise sevgi o kadar gereklidir. Sonuç olarak doğanın kendi içinde bulundurduğu unsurlar Yücel şiirlerinde, insan hayatıyla özdeş tutularak doğa unsurları ile insan yaşamı farklı kavramlar olmaktan çıkıp bir bütün hâline gelmiştir. Bütün bunlara dayanarak doğanın döngüsü ile bireyin iç dünyasındaki duyguları özdeşleştirildiğini söylemek mümkündür. Bu özdeşleşme sonucu Yücel'e özel bir üslup ortaya çıkmıştır. Çünkü şair doğa

unsurları ile insana ait özellikleri belirten sözcükler arasında bağ kurarak insan-doğa ilişkisini şiir diline de aktarmıştır. Yücel'in şiirde okura karşı bir seslenme niteliğinde cümle yapısı oluşturması, onun aktivist kimliğini kanıtlar niteliktedir. Her ne kadar eleştirel bir üslup benimseyip yozlaşmaya karşı yerici bir dil tercih etse de okurunu harekete geçirmek için şiirlerinde seslenme özelliğini kullanmıştır. Sonuç olarak şair, dili kullanırken işlevsel bir amaç uğruna kullanmıştır ve iletilerini bu dil aracılığı ile daha etkin kılmıştır.

IV. CAN YÜCEL ŞİİRLERİNDE DOĞAYI YÜCELTME EĞİLİMİ VE DOĞAYA YÖNELİK YAPILAN ÖVGÜLER

Doğa, kendi içerisinde insan zihninin algılayamayacağı kadar büyük bir düzeni mükemmel bir biçimde sürdürmektedir ve bu mükemmellik hâliyle insanda bir hayranlık duygusu uyandırmaktadır. Doğanın bu kusursuz görünen döngüsünün şairlerin birçoğunda hayranlık uyandırdığı ve onlara ilham kaynağı olduğu gibi Can Yücel'in sanat algısında da önemli bir yere sahip olmuştur. Bunun yanı sıra doğayı yüceltme kavramı da Yücel'in şiirlerinde oldukça önemli bir yer kaplamaktadır. Öyle ki lirik içerikli şiirler Yücel'in sanatının temelini oluşturmaktadır, coşku ve aşk gibi kavramlar onun anlatmaktan zevk aldığı, hayatta da görmek istediği kavramlardır. Bu arzusu şiirlerine doğayı yücelterek ve doğaya olan hayranlığını dile getirerek yansımıştır. Edebi açıdan yaptığı bu yüceltme tercihinin eseri daha lirik kılma amacıyla yapıldığı söylenebilmektedir. Bunun yanı sıra kullandığı sıfatların süsten uzak fakat samimi olması da şairin kişiliği ile doğrudan bağlantılıdır.

“Diyelim ki yağmura tutuldun bir gün/

Bardaktan boşalırcasına yağıyor mübarek,

Öbür yanda güneş kendi keyfinde

Ne de olsa yaz yağmuru

Pırıl pırıl düşüyor damlalar

Eteklerin uça uça bir koşudur kopardın

Dar attın kendini karşı evin sundurmasına

İşte o evin kapısında bulacaksın beni”

(Bütün Şiirleri, 98)

Yücel’in “Üzere” adlı şiirinden yapılan bu alıntıdan yola çıkarak doğal olayların kendilerine yüklenen övgü dolu sıfatlar ile birlikte yüceltildiği görülmektedir. Bu yüceltme sonucu bir düşünce yapısı ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu düşünce yapısı bireyin kendisi için ideali bulması yolunda bir kılavuz haline gelmiştir ve insanı kendi hayatı adına doğru yolu bulmasındaki rehberini doğaya endekslemiştir. Doğaya yüklenen bu misyon aynı zamanda edebi açıdan sadeleşmenin de önünü açmaktadır, çünkü doğa kendi özünde sadedir ve gereksiz süslemelere yer yoktur. Aynı şekilde Yücel’in anlatım tercihinde de gereksiz süslemelere ve samimiyetsiz anlatıma yer yoktur. Bu sebeple Yücel, şiirlerinde yalın bir dil tercih etmiş olup sadeliği kendi sanatının merkezine koymuştur. Bu görüş ile Yücel’in şiirlerinde neden argo kullandığını da açıklamak mümkündür. Argo, Yücel’in şiirlerinde hakaretten ziyâde içtenlik ve eleştirel bir dil kullanımı mümkün kılmaktadır. Dolayısıyla argo bir dilin tercihi de Yücel’in şiirleri için edebi bir dil tercihi olarak kabul edilmelidir.

Yücel’in şiirlerinde, tabiata yönelik yaptığı yüceltmelerin düşünsel anlamda bir algı yarattığını söylemek mümkündür. Yapılan bu yüceltmeler okur için bir paradigma oluşturmaktadır ve bu paradigma insanlara mükemmeliyetin yalnızca doğada var olduğu düşüncesini yerleştirmektedir. Doğa dışında tüm sistemlerin yozlaşmaya müsait olduğunun vurgusunun yapıyor olması Yücel’in sanat anlayışının önemli bir noktasıdır. Yozlaşma yalnızca sistemlerde değil aynı zamanda bireylerin iç dünyalarında da olabilmektedir. Gerçeklikten uzaklaşarak yapay sistemlerde keyif duygusu körelmiş bireylerin iç dünyası da yozlaşmıştır ve

doğadan uzaklaşmış olmaları bu bireylerin iç dünyalarının yozlaşmış olmasının temel sebebidir. İnsanın gördüğü ve duyduğu her şey onun kişiliğini oluşturmaktadır ve bu bağlamda doğadan uzaklaşmış ve yabancılaşmış bir hayat sürmek insanın iç benliğini yozlaştırmaktadır. Daha önce belirtildiği üzere mükemmellik kavramı insan için olası erişilebilecek bir nokta değildir fakat doğa kendi ilerleyişiyle bu mükemmeliyete sahiptir, dolayısıyla doğayı yücelterek geçirilen bir ömür sürmenin insanları bakış açılarında mükemmeliyeti zirveye koyarak ideal olana ulaşma yoluna sevk ettiği söylenebilmektedir.

Doğayı yüceltmek kimilerince farklı algılanabilmektedir. Doğada gerçekleşen olaylar her ne kadar somut olaylar olsa da insanoğlunun bunu tasvir edişi bireyin bu somut olaylardan duygusal izlenimler edindiğini göstermektedir. Her ne kadar güneş yalnızca doğup batıyor, ayın gölgesi yalnızca denizin üstüne düşüyor ve bir ağaç yalnızca büyüyor olsa da bu doğa olaylarının manevi anlamı kişinin durumları algılama biçimine göre kişiden kişiye farklılık göstererek duygusal hatta romantik anlamlar dahi taşıyabilmektedir, öyle ki bir rüzgâr bazen bir kişiyi serinletirken bazen bir kişiyi şair yapmaktadır. Yücel'in kişilik özellikleri göz önüne alındığında, doğada gerçekleşen bu olayların manevi boyutunu değerlendirdiğini ve bunu sanatına yansıttığını söylemek mümkündür. Edebi açıdan Yücel'in şiirlerinde izlenimci bir yaklaşımın var olduğunu söylemek mümkündür. Öyle ki Yücel'in yaşadığı yer olan Datça'nın doğal güzelliklerini ve Ege Denizi'ni şiirinde kullandığı görülmektedir.

“Patiska çarşafklar gibi yırtılıyor su ortadan

Ege denizi bu efendi deniz

Seslenmiyor

Derken bir de dibe dalayım diyorsun”

(Sevgi Duvarı, 15)

Yücel'in "Buluşmak Üzere" adlı şiirinin dizelerde de görüldüğü üzere şair, Ege'nin güzelliklerine karşı olan izlenimlerini sanatına aktarmıştır. Ayrıca etrafında olup biten her doğal olayı kendi iç dünyası ile ilişkisini kurarak sanatına yansıtması onun şiirlerindeki izlenimciliği göstermektedir. "Buluşmak Üzere" isimli şiirde kullanılan birincil kişi anlatımı şiirin aktarmaya çalıştığı natürel görseli pekiştirmektedir. Birincil kişi anlatımıyla Yücel, şiire dair kendisinin bir şahitliği varmışçasına yaptığı anlatım, okurun hayal gücünün sınırlarını genişletmesine olanak sağlamaktadır. Duyguların şairin gözlem yeteneğiyle etkilenmesi, şiirin bireyin iç dünyasına yaptığı olumlu etkiler arasında gösterilebilmektedir. Doğanın sakinleştirici özelliğinin böylesine bir gözlemci şair tarafından aktarılması, şiirin duygu yükünü arttırmaktadır. Etkileyiciliği arttıran bir diğer etken ise "çarşaf" benzetmesinin yapılmasıdır. Tasvirlerin yoğun olarak kullandığı şiirde benzetmeler ahengi sağlayarak duygunun okura akışını güçlendirmektedir, çünkü ahenk açısından güçlü olan şiirlerde duygu aktarımı daha kolay yapılabilmektedir. Belirtilen kanılara dayanarak Yücel'in şiir anlayışında doğanın yüceltilmesinin edebi açıdan işlevsel bir rol oynadığını ve doğayı yüceltmek için şairin izlenimci bir tutum edindiğini söylemek mümkündür.

V. SONUÇ

Can Yücel, şahsına münhasır özellikleriyle Türk yazın dünyasında izini bırakmış ve kendine özel bir üslup oluşturmayı başarmıştır. Kendine özgü oluşturduğu bu üslubun temelinde onun samimiyeti ve açık sözlülüğü bulunmaktadır. İnsan doğasının gerektirdiği gibi yaşamını sürdüren şairin anlatımında da bu doğallığı görülmektedir. Dünyadaki küreselleşmeye karşı oluşan düşünce akımlarından biri olan varoluşçuluktan etkilenen Yücel'in şiirleri bu akımın izlerini taşımaktadır. Öyle ki şair, incelemede belirtildiği üzere insanın doğasının; tabiata uygun bir sürdürülebileceğini savunmaktadır.

Türkiye'nin henüz küreselleşme ile bozulmaya uğramadığı ilçelerinden biri olan Datça'da yaşamını sürdüren Yücel, insanın doğasının ancak kendi yaşadığı yer olan Datça gibi insan benliğine uygun yerlerde sağlıklı kalabileceğini belirtmiştir. Şehirleşme ve küreselleşmenin etkisi altında kalan bölgelerde “çılgın kalabalık” metaforuyla belirtilen gürhün etkisi vardır ve bu etki bireyin iç dünyasını doğadan uzaklaştırarak bireyi kendi benliğinden soyutlamaktadır. Bu soyutlanma, kişiyi çılgın kalabalığın bir üyesi hâline getirerek toplumda tek tipleşmeye neden olmaktadır. Kişinin bu tek tipleşmeden kaçmasının tek yolu Yücel'e göre doğaya sığınmaktır. Şaire göre bireyin iç dünyasının fonksiyonları yalnızca doğasına uygun yerlerde işlevini tam olarak yerine getirebilmektedir. Yücel'in bu fonksiyonları anlatırken yüceltici bir dil tercih etmesi onun şiirlerinde doğa temasının yüceltildiğinin de bir göstergesidir. Bireyin iç dünyasının onun şiirlerinde doğa metaforlarıyla aktarılması, insanın doğa gibi bir sistem içerisinde yaşamını sürdürdüğünü göstermektedir. Çünkü birey her ne kadar farkında olmasa da dönen bir çark içerisine sıkışmıştır ve uyum sağlayıp sağlayamamasına bakmaksızın bu çark dönmeye devam etmektedir. Çarkın dönüşüne uyum sağlamanın tek yolu kişinin doğa ile kendini bütünleyebilmesi yani özdeşleştirebilmesidir. Yücel'in şiirlerindeki doğa metaforları ve doğallığı simgeleyen sözcüklerin tekrarı bu özdeşleştirmenin bir parçası ve yardımcıdır. Buna bağlı olarak Yücel'in şiirlerindeki argo kullanımı ve eleştirel yaklaşım, kendilerini doğanın gereksinimleri ile özdeşleştiremeyen yozlaşmış olarak tanımlanabilen çılgın kalabalıktan kaynaklanmaktadır. Yücel'in eleştirilerinin doğrudan insanlara karşı yapılmasının yanı sıra doğal unsurlara karşı yaptığı yüceltme, Yücel'in; insanlığın yozlaşmış kısmına karşı bir isyan içerisinde olduğunu göstermektedir. Çocuklara karşı olumlu yaklaşımı da henüz saf olan, yozlaşmamış her özneye karşı sevecen ve hoşgörülü yaklaşımının bir göstergesidir.

Bu incelemede Yücel'in kendine özgü ve alışlagelmedik bir üslup oluşturduğu ve bu üslup aracılığı ile bireyin iç dünyasındaki yaşadığı duygusal durumların doğa teması üzerinden

aktarılarak bir doğa yüceltilmesi ve yozlaşmış toplum eleştirisi yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda Can Yücel'in bu temaları anlatırken oluşturduğu folklorik ve argo kullanımların incelenmesi de başka bir çalışmada ele alınabilir.

VI. KAYNAKÇA

Yücel, Can. *Rengâhenk*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1982.

Yücel, Can. *Seke Seke*. İstanbul: Papirüs Yayınları, 1997.

Yücel, Can. *Mekânım Datça Olsun*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1999.

Yücel, Can. *Alavara*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1999.

Yücel, Can. *Ölüm ve Oğlum*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1976.

Yücel, Can. *Sevgi Duvarı*. İstanbul: Sander Yayınları, 1974.

Yücel, Can. *Bir Siyasinin Şiirleri*. İstanbul: Papirüs Yayınları, 1974.

Börklü, Jale Gülgen. “*Can Yücel'in Hayatı, Edebî Çevresi ve Şiirlerinin İncelenmesi*”. Gazi Üniversitesi, 2012.

Demirkol, Neslihan. “*Can Yücel'in Sheakspeare Çevirilerinde “Sadakat”*”. Bilkent Üniversitesi, 2006.

Oral, Zeynep. “*Can Yücel: Şiir Düzerken Kahkaha Çiçekleri Üretmek!*”. Milliyet Sanat 463, 1999.

Buharalı, Güneş. “*Bir Sanatçının Günlüğünden: Can Yücel*”. Varlık Dergisi 886, 1981.

Sartre, Jean-Paul. *We Have Only this Life to Live: Selected Essays of Jean-Paul*. 1945.